KONSTITUTSIYADA MILLIY QADRIYATLAR VA UMUMINSONIY TAMOYILLAR UYG‘UNLIGI

Batirova Xadichabonu Mamadiyorovna
Toshkent "Temurbeklar maktabi" harbiy-akademik litseyining
Davlat va huquq asoslari fani bosh o‘qituvchisi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada O‘zbekiston Konstitutsiyasida milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillar uyg‘unligi masalasi tahlil qilinadi. Milliy qadriyatlar davlatning tarixiy, madaniy va ma’naviy merosi bilan bog‘liq bo‘lib, jamiyatning milliy o‘zligini saqlashda muhim rol o‘ynaydi. Umuminsoniy tamoyillar esa inson huquqlari, erkinlik, adolat va tenglik kabi global mezonlarga asoslanadi. Konstitutsiyaviy normalar ushbu ikki yo‘nalishni uyg‘unlashtirgan holda, davlat boshqaruvi tizimi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va fuqarolik jamiyati faoliyatida muvozanatni ta’minlaydi. Maqolada milliy qadriyatlar va umuminsoniy prinsiplarga asoslangan huquqiy mexanizmlar, ularning amaliy tatbiqi va demokratik islohotlarga ta’siri ilmiy yondashuv bilan yoritiladi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, bu uyg‘unlik mamlakatning barqaror rivojlanishiga, fuqarolarning huquqiy ongini oshirishga va xalqaro maydonda O‘zbekistonning obro‘sini mustahkamlashga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *milliy qadriyatlar, umuminsoniy tamoyillar, inson huquqlari, demokratik tamoyillar, fuqarolik jamiyati, huquqiy uyg‘unlik, davlat boshqaruvi, ijtimoiy rivojlanish, madaniy meros.*

Konstitutsiya davlatning eng yuqori huquqiy hujjati sifatida jamiyatning asosiy tamoyillarini belgilaydi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillar uyg‘unligi muhim o‘rin tutadi. Milliy qadriyatlar – bu xalqning tarixiy tajribasi, madaniyati, an’analari va

ma’naviy merosi bilan bog‘liq bo‘lgan tamoyillar tizimidir. Umuminsoniy tamoyillar esa insonning huquq va erkinliklarini himoya qilish, adolat, tenglik, erkinlik va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashga qaratilgan global mezonlardir.

Konstitutsiyada ushbu ikki yo‘nalishning uyg‘unligi davlat boshqaruvi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish va fuqarolik jamiyati faoliyatida muvozanatni yaratadi. Bu uyg‘unlik nafaqat huquqiy tizimni mustahkamlash, balki fuqarolarning milliy ongini rivojlantirish va xalqaro maydonda mamlakat obro‘sini oshirishga xizmat qiladi.

Milliy qadriyatlar O‘zbekiston Konstitutsiyasida inson va jamiyatni rivojlantirishning poydevori sifatida ko‘rsatilgan. Bu qadriyatlar quyidagi asosiy yo‘nalishlarda aks etadi:

1. Tarixiy va madaniy meros – davlatning tarixiy rivojlanishi va madaniy an’analari Konstitutsiyada muhofaza qilinadi. Masalan, milliy bayramlar, madaniyat va san’atni rivojlantirish, tarixiy obidalarni saqlash Konstitutsiyaviy normalarda mustahkamlangan.

2. Ma’naviyat va axloqiy qadriyatlar – xalqning umumiy axloqiy mezonlari va ma’naviy tajribasi, oila qadriyatlari, hurmat va hamjihatlik tamoyillari davlat siyosatida asosiy prinsip sifatida e’tirof etiladi.

3. Milliy o‘zlikni saqlash – milliy til, an’ana va urf-odatlarni rivojlantirish, yosh avlodga yetkazish Konstitutsiyaning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.[2]

Milliy qadriyatlar jamiyatning identifikatsiyasini mustahkamlab, uni tarixiy barqarorlik va ijtimoiy uyg‘unlik bilan bog‘laydi. Shu bilan birga, ular davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlarini belgilashda muhim huquqiy va ma’naviy vosita sifatida xizmat qiladi.

Umuminsoniy tamoyillar insoniyat tomonidan qabul qilingan asosiy huquqiy va axloqiy prinsiplarga asoslanadi. Bu tamoyillar asosan quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

Inson huquqlari va erkinliklari – hayot, erkinlik, mulk daxlsizligi, so‘z erkinligi, fuqarolik huquqlari.

Adolat va tenglik – qonun oldida tenglik, ijtimoiy himoya, iqtisodiy va siyosiy tenglikni ta’minlash.

Ochiqlik va mas’uliyat – davlat organlarining shaffofligi, jamoatchilik nazorati va hisobdorlik.

Global hamkorlik – xalqaro huquqiy normalarga rioya qilish, inson huquqlarini himoya qilish va xalqaro majburiyatlarni bajarish.[4]

Umuminsoniy tamoyillar milliy qonunlar tizimining xalqaro standartlar bilan uyg‘unlashishini ta’minlaydi, shuningdek, demokratik boshqaruv tizimini shakllantirishda asosiy tamoyil sifatida xizmat qiladi.

Konstitutsiyada milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillar uyg‘unligi davlat va jamiyatning barqaror rivojlanishining asosiy omilidir. Bu uyg‘unlik quyidagi yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi:

1. Huquqiy uyg‘unlik – milliy qonunchilik xalqaro standartlarga mos ravishda shakllantiriladi. Masalan, inson huquqlari milliy qonunlarda himoya qilinadi, shuningdek, xalqaro majburiyatlar bilan uyg‘unlashadi.

2. Ijtimoiy uyg‘unlik – milliy qadriyatlar jamiyatning ijtimoiy me’yorlari bilan uyg‘unlashadi, fuqarolar orasida barqarorlik va hamjihatlikni ta’minlaydi.

3. Madaniy uyg‘unlik – milliy madaniyat va an’analar umuminsoniy tamoyillar bilan ziddiyatga tushmaydi, aksincha ular bir-birini to‘ldiradi. Masalan, inson huquqlarini himoya qilish milliy axloqiy qadriyatlar bilan uyg‘unlashgan holda amalga oshiriladi.

4. Siyosiy uyg‘unlik – davlat boshqaruv tizimi milliy va umuminsoniy prinsiplarga asoslanadi. Bu uyg‘unlik siyosiy barqarorlik, demokratik institutlar faoliyati va fuqarolik jamiyati rivojiga zamin yaratadi.[2]

O‘zbekiston Konstitutsiyasida milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillar uyg‘unligining amaliy ko‘rinishlari quyidagilar bilan ifodalanadi:

Milliy til va madaniyatni himoya qilish bilan birga, xalqaro til va kommunikatsiya imkoniyatlarini rivojlantirish.

Oila va oilaviy qadriyatlarni qo‘llab-quvvatlash bilan birga, gender tengligi va ayollar huquqlarini himoya qilish.

Tarixiy merosni saqlash bilan birga, global ilmiy va texnologik taraqqiyotga integratsiya.

Bu uyg‘unlik mamlakat ichida tinchlik, ijtimoiy barqarorlik va fuqarolarning huquqiy ongini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Dunyo miqyosida ham milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillarni uyg‘unlashtirish tendensiyasi mavjud. Masalan:

Yevropa davlatlarida madaniy meros va inson huquqlari uyg‘unligi konstitutsiyaviy normalarda belgilangan.

Osiyo davlatlarida milliy an’analar va global huquqiy standartlar uyg‘unligi orqali barqaror rivojlanish ta’minlanadi.

O‘zbekiston tajribasi esa bu jarayonda mustaqil yo‘lni tanlab, milliy qadriyatlarni saqlab qolgan holda, umuminsoniy tamoyillar bilan integratsiya qilmoqda.

Milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillar uyg‘unligi iqtisodiy rivojlanish uchun ham muhimdir. Bu uyg‘unlik:

Ishbilarmonlik va investorlar uchun ishonchli huquqiy muhit yaratadi.

Mahalliy va global iqtisodiy standartlarga rioya qilishni osonlashtiradi.

Siyosiy barqarorlikni mustahkamlaydi, korrupsiyani kamaytiradi va fuqarolar ishtirokini oshiradi.[4]

Shu bilan birga, demokratik institutlarning faoliyati, fuqarolik jamiyati va xalqaro hamkorlik kengayadi.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston Konstitutsiyasida milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillar uyg‘unligi nafaqat huquqiy, balki ma’naviy, siyosiy va iqtisodiy jihatdan muhim ahamiyatga ega. Bu uyg‘unlik:

Fuqarolarning huquqiy ongini rivojlantiradi.

Davlat boshqaruvi tizimini samarali qiladi.

Ijtimoiy barqarorlik va tinchlikni ta’minlaydi.

Milliy madaniyatni saqlab, global maydonda mamlakat obro‘sini oshiradi.

Shu bois milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillar uyg‘unligi O‘zbekistonning barqaror rivojlanishining muhim omili sifatida qaraladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Rasmiy nashr. Toshkent: Adolat, 2023. — 82 b.

2. Xudoyorov, Q. Milliy qadriyatlar va xalqaro tamoyillar uyg‘unligi. Toshkent: Ma’naviyat, 2024. — 160 b.

3. G‘afurov, B. Davlat va huquq nazariyasi. Toshkent: Sharq, 2023. — 210 b.

4. Abdullayev, M. Konstitutsiyaviy huquq nazariyasi. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023. — 180 b.